

Семенецький О.В., аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ (ВЗАЄМОДІЇ) СЛІДЧОГО І ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ТА ІНШИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ МІЖНАРОДНИХ УСТАНОВ

Ефективне здійснення кримінального судочинства України залежить не лише від виконання завдань, визначених ст.2 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [1], а й від повноти та своєчасності проведення слідчих (розшукових) дій у ході досудового розслідування, відпрацювання й перевірки різних версій скоєння злочину, а також застосування найновітніших методів розслідування.

Досягти цієї мети можливо, зокрема, завдяки імплементації та дотримання міжнародних стандартів забезпечення прав людини, оскільки саме тільки одноразове порушення прав особи у ході конкретного досудового розслідування ставить під питання його законність та виправданість принципів ефективного розслідування та положень, що регулюють діяльність правоохоронних органів у сфері кримінального судочинства України.

Конвенція та правові позиції ЄСПЛ є частиною національної правової системи, що породжує нові структури (інституції), норми права, новий європейський правопорядок» [2, с.26].

Заслуговує на увагу думка Ковальова А.В.: «Розглядаючи процес взаємодії національного й міжнародного права, визначаючи умови ефективності національно-правової імплементації, необхідно відмітити, що крім збереження внутрішніх переконань і дотримання стабільності на правовому рівні, система законодавства постійно відчуває потребу в зовнішньому впливі, який прогнозує переналаштування національної системи, її конструктивну дезорганізацію, що підвищує її функціональні якості» [3, с.82].

З такими твердженнями важко не погодитись оскільки: у відповідності до ст.9 Основного Закону України [4] чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства України; а згідно ст.2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5] рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною відповідно до ст.46 Конвенції. У зв'язку з цим, правові позиції, що містяться в рішеннях проти держави Україна, підлягають безпосередньому застосуванню судами України при вирішенні аналогічних справ. Однак найважливішим, у контексті даного дослідження є те, що у разі, якщо в рішенні ЄСПЛ констатується лише невідповідність національного

законодавства вимогам Конвенції та не вказується конкретна модель та механізм вирішення спірного питання, це рішення повинно бути належних чином імплементовано систему національного законодавства України шляхом внесення відповідних змін і доповнень до КПК України та інших законодавчих актів, що регулюють взаємодію слідчого та працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Більше того, накопичення судової практики та правових висновків ЄСПЛ щодо застосування так званих особливих методів розслідування спричинило прийняття Комітетом Міністрів Ради Європи Рекомендацій № Res (2005) 10 «Про «особливі методи розслідування» тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів» від 20.04.2005р [6]. Як кінцевий результат, у своїй сукупності рішення ЄСПЛ: «Big brother watch та інші проти Сполученого Королівства» від 13.09.2018р. (зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст.264 КПК України) [7]; «Affaire Ben Faiza c. France» від 08.02.2018р. (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст.268 КПК) [8]; «Якуба проти України» від 19.02.2019р. (ознайомлення з матеріалами застосування спеціальних методів розслідування) [9] та зазначені Рекомендації підштовхнули парламент України внести зміни до ст.300 КПК України, Законом України № 2617-VIII від 22.11.2018р. [11], яка встановлює дозвіл на виконання окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків [1].

Отже, з огляду на зазначене вище констатуємо, що судова практика ЄСПЛ та деякі нормативно-правові акти міжнародних установ мають прямий вплив на кримінально-процесуальне законодавство України, зокрема, безпосередньо і на положення КПК України, що регулюють діяльність (взаємодію) слідчих та працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів під час досудового розслідування, шляхом породження нових та видозміни вже існуючих процесуальних норм.

Також судова практика ЄСПЛ та міжнародні акти мають й інший аспект впливу на діяльність (взаємодію) слідчих та працівників оперативних підрозділів, який полягає у застосуванні ними положень практики ЄСПЛ та міжнародних актів власне на практиці, у ході досудового розслідування (правозастосовна діяльність).

Так, відповідно до ч.2 ст.1 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України складається в тому числі і з відповідних положень міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; а відповідно до ч. ч. 1, 5 ст.9 КПК України керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися практики ЄСПЛ та інших міжнародних договорів [1].

Одним із основних елементів діяльності слідчого та оперативних підрозділів у ході досудового розслідування, визначених ЄСПЛ та міжнародними актами, є дотримання принципів ефективного розслідування у

ході кримінального провадження. Ч.3 ст.38 КПК України встановлено, що орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування, виходячи із цього, також окремо взяті працівники оперативних підрозділів за дорученням слідчого мають забезпечувати таку ж ефективність розслідування [1].

У першу чергу, ефективність розслідування передбачає виконання державою (в особі органів досудового розслідування в тому числі) обов'язку його офіційно провести у необхідному обсязі, а не формально, встановивши обставини злочину та винних осіб. Про це свідчить рішення ЄСПЛ у справах «Гонгадзе проти України» від 08.11.2005р. [15] та «Євген Петренко проти України» від 29.01.2015р. [16], де суд визначив, що для того, щоб розслідування могло вважатися «ефективним», воно має в принципі призвести до встановлення фактів у справі та встановлення і покарання винних осіб. Будь-які недоліки розслідування, які підривають його здатність до встановлення винних осіб, ставлять під сумнів дотримання цього стандарту та вимог оперативності й розумної швидкості, які також передбачаються у цьому контексті.

У рішеннях ЄСПЛ по справах «Басенко проти України» від 26.11.2015р. [17] та «Орлик проти України» від 11.02.2016р. [18] суд також нагадує, що ст.3 Конвенції вимагає від органів влади проведення ефективного розслідування стверджуваного жорстокого поводження, навіть якщо таке поводження мало місце з боку приватних осіб. Згідно з принципами ефективності, які суд визначає у своїй практиці, таке розслідування має бути незалежним, безстороннім і підлягати громадському контролю, а компетентні органи повинні діяти зі зразковою ретельністю та оперативністю.

Проте, не зважаючи на наведені рішення та правові позиції ЄСПЛ і на положення деяких нормативно-правових актів міжнародних установ, чіткий механізм використання останніх у процесі безпосередньої правозастосовної діяльності слідчим та оперативними підрозділами правоохоронних підрозділів й досі залишається не розробленим, а право їх безпосереднього застосування віддається на розсуд суб'єктів цієї діяльності, оскільки у кримінальному процесуальному законодавстві України (і на рівні підзаконних нормативно-правових актів) відсутня адекватна імплементація та систематизація саме окремих правових позицій ЄСПЛ, яких необхідно дотримуватись у ході досудового розслідування.

---

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012р. // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. С. 474. Ст.88.

2. Завгородній В.А. Теоретичний інструментарій дослідження феномену впливу практики європейського суду з прав людини на юридичну

діяльність в Україні / В. А. Завгородній // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 1. С. 20-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2019_1_4.

3. Ковальов А.В. Вплив міжнародних конвенцій і практики Європейського суду з прав людини на забезпечення прав і свобод засуджених осіб в Україні та країнах Європейського Союзу / А. В. Ковальов // Альманах міжнародного права. 2017. Вип. 17. С. 81-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2017_17_11.

4. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.

5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України № 3477-IV від 23.02.2006р. // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. С. 1114. Ст. 260.

6. Рекомендація N Rec (2005) 10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про «особливі методи розслідування» тяжких злочинів, а також у разі терористичних актів» від 20.04.2005р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_670.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Big brother watch та інші проти Сполученого Королівства» від 13.09.2018р. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-big-brother-watch-ta-inshi-proti-spoluchenogo-korolivstva-pres-reliz>.

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Affaire Ben Faiza c. France» від 08.02.2018р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-180657%22%5D%7D>.

9. Рішення ЄСПЛ у справі «Якуба проти України» від 19.02.2019р. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-yakuba-proti-ukra%D1%97ni-tekst-rishennya>.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України № 2617-VIII від 22.11.2018р. // Відомості Верховної Ради України. 2019. № 17. С. 5. Ст. 71.

12. Рішення ЄСПЛ у справі «Гонгадзе проти України» від 08.11.2005р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_420.

14. Рішення ЄСПЛ у справі «Євген Петренко проти України» від 29.01.2015р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a60.

15. Рішення ЄСПЛ у справі «Басенко проти України» від 26.11.2015р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b26.

16. Рішення ЄСПЛ у справі «Орлик проти України» від 11.02.2016р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b11.